U nizu etnoloških izložbi posvećenih raznovrsnim kolekcijama, ka što su: Peškiri, iz Etnološke zbirke Narodnog muzeja Kragujevac; Kuvarice, iz Zbirke Etnološkog odeljenja; Hristos Vaskrse; stalna postavka Gradski život u Kragujevcu u drugoj polovini XIX veka;

Zoomorfni ornament u tradicionalnoj kulturi Šumadije; Od zrna do hleba; Abadžije, alat i proizvodi; Sudovi za rakiju i vino..., Galerija Narodnog muzeja Kragujevac zaokružila je izložbom - Lan i konoplja u tradicionalnoj kulturi Šumadije, koju je priredila (od 19. novembra do 20. decembra) i za nju izdala prateći katalog, gospođa Svetlana Radojković.

Uz osnovne podatke o biljnim sirovinama, procesima gajenja i prerade lana i konoplje, interesovanje je usmereno na sprave za preradu vlakana i njihovom opisu, kao i namena i funkcija tekstilija u domaćinstvu.

Nesumljivo je da su domaće biljne kulture imale primaran značaj u tradicionalnoj radinosti širom Šumadije, jer su od njih izrađivane tkanine i platna za osnovne delove odeće i pokućstva. Izložbom su obuhvaćeni predmeti koji su činili glavne delove nošnje – košulje, suknje, pantalone i donji veš, kao i tektilni predmeti pokućstva – slamarice, čaršavi, guberi (prekrivači), peškiri, jastuci, ćilimi, torbe. Svi tekstilni predmeti su izrađeni raznovrsnim tehnikama ručnog tkanja koje je bilo osnov domaće radinosti u toku ukupnog kulturnog razvoja na prostoru Šumadije. Dok su prerađivani u domaćoj radinosti seoskih zajednica, lan i konoplja (i predmeti izrađeni od ovih sirovina), pored upotrebne funkcije, imali su u značajna socijalna i određena obredno-religijska značenja.

Izložbom su obuhvaćena istraživanja u periodu od kraja XIX do 70-tih godina XX veka, kada prestaje gajenje ovih biljnih sirovina. Izborom predmeta za ovu izložbu, bilo autohtonih, bilo importovanih, putem migracionih kretanja, nastojalo se približiti vreme o kome svedoče originalni predmeti i fotografije sačuvani u muzejskim zbirkama. Obimna literatura, koja govori o ovoj temi, upotpunjena je saznanjima dobijenim na terenskim istraživanjima koje je Etnološko odeljenje Naronog muzeja u Kragujevcu sprovodilo tokom prethodnih godina.

Lan (lat. Linum), poreklom je iz zapadne Azije i spada u familiju lanova (Linaceae). Poznato je da ima više vrsta lana koji se međusobno botanički razlikuju, ali za domaću privredu najveći značaj ima kulturni lan (linum usitatissimum).

Lan je jednogodišnja biljka i spada među najstarije gajene biljne kulture. Kod starih naroda nailazimo na tragove gajenja i prerade lana. U Grčkoj i Egiptu, davno pre Hrista, bilo je poznato gajenje i prerada lana. Slovenski narodi su gajili lan, tako da je laneno vlakno bilo osnovni materijal za izradu tkanina od kojih su pravili svoja odela. Svi narodi severne Evrope gajili su lan, najpre za svoje domaće potrebe, dok je kasnije on postao značajna industrijska sirovina.

Konoplja (lat: cannabis sativa) je zeljasta, jednogodišnja biljka, dvodoma tj. na jednima se

nalaze ženski cvetovi – belojke (beljojke u Šumadiji), a na drugim muški cvetovi – crnojke (crnjojke). Sa gledišta proizvodnje, najvažniji deo biljke je stablo, jer se u njemu nalazi vlakno zbog koga se konoplja i gaji u okviru domaće radinosti.

Konoplja se prvi put pominje kao domaća biljna kultura u indijskoj književnosti (oko 900. godina pre naše ere), ali se u Kini gaji još od prastarih vremena, odakle je i došla u Evropu preko Indije i Persije. Gajili su je i Skiti, od kojih su je preuzeli Germani, a još u svojoj staroj postojbini gajili su je svi Sloveni, pa je zato danas nazivaju sličnim imenom: Rusi – konopl, konopal, konop, Česi – konop, konopis, Litvanci – konopes.

U posmatranom periodu, u šumadijskoj oblasti gajeno je više konoplje nego lana, ali su obe biljke prvenstveno gajene za preradu (predivne kulture).

Lan i konoplja su kao industrijske biljke našle primenu u raznovrsnim granama privredne proizvodnje. Konopljano vlakno je grubo i dugo, odlikuje se velikom izdržljivošću, pa je korišćeno u domaćoj užarskoj industriji. Kragujevački užari nalazili su se u esnafima sa majstorima drugih zanata još 1829. godine u okviru Užarsko-mutavdžijsko-tkačkog esnafa. Jedan od prvih samostalnih esnafa, koji su se pojavili početkoom XX veka u Kragujevcu, bio je užarski. Godine 1904. u Kragujevcu je bilo šest užara, 1931. jedan, 1940. jedan, a 1951. dva. Po evidenciji Zanatske komore NRS broj kvalifikovanih i visokokvalifikovanih majstora užara u Kragujevcu 1955. godine je tri, 1956. četiri užara.

U poljoprivrednoj proizvodnji, konopljina nit je korišćena za izradu kanapa za vezivanje, zobnica i sl. svoju primenu nalazi i u brodarskoj i vojnoj industriji, kao i u građevinarstvu. Ulje dobijeno iz semena konoplje i lana upotrebljava se za izradu firnajsa, boja i lakova, a u uljanoj industriji, za izradu sapuna i drugih predmeta. Konačno, navedena ulja korišćena su za ljudsku, ali i za ishranu stoke, jer sadrže veliki procenat hranljivih materija.

www.topsrbija.com

www.topsrbija.com

www.topsrbija.com

www.topsrbija.com

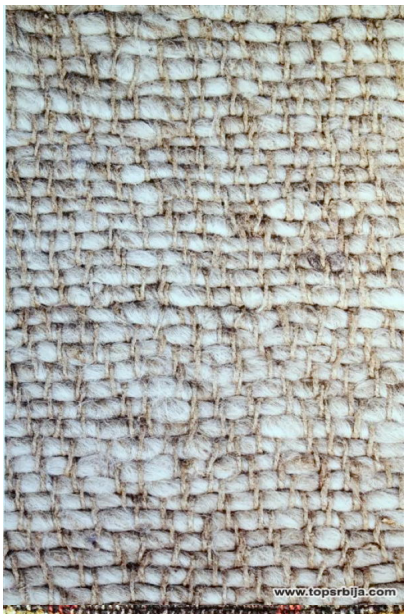
www.topsrbija.com

www.topsrbija.com

ЛАН И КОНОПЉА
У ТРАДИЦИОНАЛНОЈ
КУЛТУРИ
ШУМАДИЈЕ
www.topsrbija.com

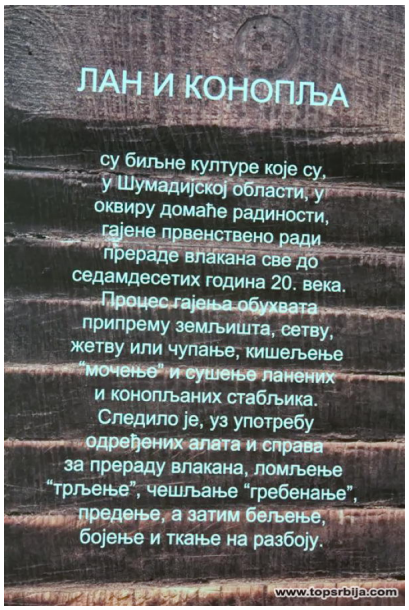
ЛАН И КОНОПЉА
су биљне културе које су,
у Шумадијској области, у
оквиру домаће радиности,
гајене првенствено ради
прераде влакана све до
седамдесетих година 20. века.
Процес гајења обухвата
припрему земљишта, сетву,
жетву или чупање, кишељење
"мочење" и сушење ланених
и конопљаних стабљика.
Следило је, уз употребу
одређених алата и справа
за прераду влакана, ломљење
"трљење", чешљање "гребенање",
предење, а затим бељење,
бојење и ткање на разбоју.
www.topsrbija.com